

Değini

GİDENLER, KALANLAR, YOLDAKİLER, BAĞLANTILAR: MEDYA VE HAREKETLİLİĞİN ANTROPOLOJİSİ

Mine Gencil Bek*

Bu yazıda, *EASA*, *Köln* ve *Siegen* üniversiteleri tarafından Eylül ayında Köln’de düzenlenen *Anthropologies of Media and Mobility: Theorizing Movement and Circulations across Entangled Fields* başlıklı disiplinlerarası atölye çalışmasından izlenimlerimi paylaşacağım. Atölyenin amacı çağrıda; medya ve hareketliliği kuramsallaştırmak, antropolojide medya ve hareketlilik çalışmalarının teorik temellerini yeniden düşünmek olarak belirtiliyor (<https://mediamobility.wordpress.com/>). Yine çağrıda insanların, cihazların ve verilerin gittikçe artan bir şekilde sınırları aşarak, ama aynı zamanda hareketliliğe karşı engellerin düzenlenmesinin de parçası olarak hareket halinde oldukları ifadelerini gördükten sonra sadece “çalışılacak” bir “akademik” “araştırma” “konusu” olmaktan öte, biraz da engellenmişliğe karşı zorunlu hissettiğim kendi sınırlı “hareketliliğimi”, gitsem de kalan hallerimi, bununla girdiğim mücadeleyi anlamak, “iyileşmek” için kendimi atölye çalışmasında buluverdim. Akademik olarak ise çağrıda belirtildiği gibi dolaşımların medya ve hareketlilik ilişkisiyle birlikte yeniden gözden geçirilmesinin, var olan sosyo-kültürel ve politik değişimleri anlamaya yönelik önemli bir adım olabileceği görüşüne katılarak bu çabanın açıcı olabileceğini düşünüyorum. Atölyenin sosyal antropoloji, sosyoloji, coğrafya, iletişim çalışmaları ve

* Siegen Üniversitesi, minegencibel@gmail.com

Yazının Geliş Tarihi:02/10/2017 Yazının Kabul Tarihi: 04/10/2017

dijital beşeri bilimler dahil olmak üzere disiplinlerarası çoklu metodolojilerin kullanılmasını teşvik etmesi ise “uyguladığımız” “sınırlı” araştırma yöntem ve tekniklerle kavranamayacak kadar karmaşık olan araştırdığımız “evreni” belki de daha çok kavramaya çalışmayı denememiz açısından çok önemli. Sadece hareketliliği değil buna ilişkin engelleri de işleyen atölyede bu anlamda David Morley’in açılış konuşması önemli vurgular içerdi. Gerçekten de, Morley’in de belirttiği gibi, *first classta* seyahat eden ve alışveriş yapan turistle mültecinin hareketliliğinin arasındaki farkları görmek, hareketlilik ve iktidar ilişkisini göz ardı etmemek gerekir.

Atölyedeki oturumların başlıkları şu şekildeydi: “Yabancı”ya duyulan arzu; ilişkisellik; imge ve mahremiyet; denetim ve kurumsallaşmış hareketler; hareketlilik aracılığıyla medyayı kavramsallaştırmak; yerin dolayımlanması; medya ve profesyonelleşmiş hareketlilik; medya aracılığıyla hareketliliği biçimlendirmek ve sanat ve yaratıcı pratik. Katılımcılar ayrıca atölye boyunca Köln üniversitesi ile ilgili kendi çektikleri ve internette seçtikleri fotoğraflar aracılığıyla birlikte bir çalışma gerçekleştirdi. İlk oturum, Japonya’da yaşayan Amerikalıların nasıl homojen Japon kurgusuyla ilişkiye geçtiği ve hatta buna katkıda bulunduğunu tartışan bir çalışmanın sunumuyla başladı. Ardından Polonya’nın Varşova şehrinden bir araştırmacı Anjuna adlı köye dair medyada çizilen imgelerin köyde nasıl tartışıldığını anlattığı sunuşuyla bizi Güney Hindistan’da Goa’ya götürdü. 1960’ların sonunda sakin kendi halinde bir balıkçı kasabası köyü olmaktan çıkarak küresel turizmin merkezi ve binlerce göçmenin de yeni evi haline gelerek sadece büyük bir insani hareketliliğe mekan olmakla kalmadan aynı zamanda paranın, enformasyonun, temsillerin, hayat tarzlarının, yiyecek kültürünün ve teknolojilerin de dolaşımını içerdiğini görsel malzemelerle örneklendirdi. Sonraki konuşmacının James Clifford’a atıfla vurguladığı gibi seyahat etmek sadece bir yerlere gitmenin ötesinde kendimizle gitmektir, hatta kendimize gitmektir. Roger Norum’un sunuşunda seyahatçilerin medya dolayımıyla nasıl “yer”le ilişki kurduğunu, istikamet belirlediğini, gidilecek yer ve hareketlerine dair deneyimlerini üretip paylaştıklarını ve tükettiklerini gördük. LGBTQ mültecilerin ve göçmenlerin medyada temsil, alımlama ve teknoloji kullanımına ilişkin sunuşların yer aldığı imge ve mahremiyet oturumunda aynı zamanda ulus ötesi sosyal ilişkileri sürdürmede dijital teknolojinin kullanımı Senegalli göçmenlerden hareketle tartışıldı. Senegal’de damadın fiziksel olarak katılmadığı düğüne dair, gelin tarafından hazırlanan ve yokluğun çeşitli biçimlerde düzenlendiği ve sosyal medyada paylaşıldığı evlilik albümü örneğinden hareketle sunulan imgelerin etnografisi çok ilginçti. Pek çok farklı ülkenin, göçmenlik durumunun tartışıldığı

atölyeye yöneltebileceğim bir eleştiri denetimi ve hareketliliğin kurumsallaşmasının ağırlıkla Çin örneğinden ele alınması olabilir. Maalesef ki dünyada artan popülizm ve otoriterleşme ve bunun dolaşım özgürlüğüne olumsuz etkileri, ABD ve Avrupa da dahil pek çok ülkede de söz konusu. Buna Türkiye de dahil. ABD’de tüketici ve hobi *dronelarıyla* ilgili araştırma sunuşunda insansız hava araçlarının polis ve asker tarafından kullanımına pek değinilmemesi beni rahatsız etti.

Bana göre atölyenin en ilginç kısmı özel olarak ele alınan ve aynı zamanda farklı oturumlara dağıtılmış olan sanatın konuşulduğu bölümlerdi. İspanyol araştırmacının 2015 yılında 11 gün boyunca Türkiye-Suriye sınırından Almanya’ya kadar mültecilerle birlikte yaptığı “seyahat”, bu süreçte tutulan notlar, çekilen fotoğraf ve videoların nasıl analiz edilebileceğine ilişkin tartışma, metodolojik ve etik açılardan çok ufuk açıcı oldu ve de antropoloji ve gazetecilik arasında karşılaştırmalar üretmemizi sağladı. Çok büyük kriz anları, geminin karaya yanaşması vb. dışında olağan, gündelik akışı gösteren fotoğraf ve video kayıtları çok öğretici oldu. Bir başka oturumda yer alan gönüllülüğün politikasını tartışan sunuşla ve de en son oturumdaki sanat ve katılımçılık oturumuyla aslında bunların hepsi içiçeydi. Ortak noktaları da araştırmacı olarak bizim rolümüze, had ve sınırimıza dair tartışmaları özendiriyordu. Bir yandan o rollerin sınırlarını aşmak gerekiyor, bunun geliştirici bir potansiyeli var. Gazeteci değiliz, şu ana ve haber değeri olana odaklanmayıp, geleneksel kavrayışla olanı olduğu gibi verme iddiası taşımıyoruz. Sanatçı ve aktivist kimlikleriyle ilgili olarak ise sanki ayırım çizmek ve de bu çoklu ve içiçe geçen kimliklerin potansiyeli üzerine konuşmak daha zor. En önemli mesele, konumlanırken haddimizi aşma ve başkaları adına konuşmada düğümliyor. Yunanistan’da gönüllü çalışma grubuna katılan araştırmacının mülteciler için gönüllülük politikasının analizi, mültecilerin hiçbir imgesini içermiyordu. Doğrudan çok büyük bir yardım içermekten çok (kendisi böyle söylese de, yaşanan botlardan inenlere yardım etmek, onlara su vermek, battaniye dağıtmak ve gidecekleri yerlere götürecek otobüslere bindirmek, günlerce denizde çok riskli koşullarda seyahat edenler için büyük bir yardım da olabilir) dayanışma göstermenin vurgulandığı çalışmada multi-medya ortamında gönüllülerin gündelik hayatına (denize bakarak mülteci botu bekleme anı, birbirleriyle haberleşmeleri, ulaşmaları...) ve mültecilere sundukları nesnelere (battaniye vb.) ilişkin sergiden de kareler gösterildi. Böylece bu sunuşla mağdur mülteciler ve kahraman gönüllüler şeklindeki hâkim medya temsilindeki ikiliğin aşılmaya çalışıldığı tartışıldı. Son oturumda mülteciler ve mobile telefon kullanımı üzerine çalışması ekseninde *MobileLives forum* tarafından sanatçı Ai Weivei ile yapılan görüşmeyi izledik

ve bunun üzerine konuştuk. Weiwei'nin bu görüşmede vurguladığı mobil telefonun mültecilerin hayatlarını kolaylaştırmada kullanılması, bu atölyede yapılan iki araştırma sunumunun da odağıydı. Yollarını bulma, birbirlerini bulma, sonraki adımları planlamada akıllı telefonun önemini, "ev"lerinden ayrılırken yanlarına aldıkları en önemli şey olduğunu üç gün boyunca görmüştük. Hem fiziksel hem de sanal hareketlilik içindeki bağlantılı mültecilerin pratikleri, onların rızasını alarak, güvenliklerini ve mahremiyetlerini tehdit etmeden, öncelik ve akışlarını bozmadan yapılabilirse elbette araştırmaya değer bir konu. Weiwei'nin mobil telefonla mültecilerin kayıt yapmalarının kendilerine yönelik resmi görevlilerin davranışlarını da ehlileştirdiği yönündeki gözlemi de anlaşılabilir. Öte yandan David Morley'in kitabında ve atölyedeki sunuşunda da söyledikleriyle bunu dengelemek ve aynı teknolojinin gözetim ve denetim için kullanıldığını hatırlamak da gerekir. Ayrıca katılımcı pratik başlığı altındaki bir oturumda Ai Weiwei'nin sözleri ("mültecilerle çalışmak zor... onları katmak zor... çok basit hayatları var... sabah kalkıp sadece sandviç bekliyorlar") doğrusu çok şaşırtıcıydı. Bu, bir kez daha sadece mücadele ettiğimiz kişiler, kurumlar, fikirlerde değil kendisine eleştirel entelektüeller ya da sanatçılar diyenlerde de ne kadar çok aşılması gereken çelişki, tutarsızlık ve açmaz olduğunu gösterdi bana. Katılımcı perspektifin içselleştirilmesi için katedilecek "yol" daha çok uzun görünüyor.